

Wyrok z dnia 21 kwietnia 2004 r.

II UK 294/03

W sprawie o ustalenie kapitału początkowego kasacja jest dopuszczalna niezależnie od wartości przedmiotu zaskarżenia, jeżeli jej zarzuty dotyczą naruszenia zasad ustalania tego kapitału.

Przewodniczący SSN Jerzy Kuźniar (sprawozdawca), Sędziowie SN: Roman Kuczyński, Jadwiga Skibińska-Adamowicz.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 21 kwietnia 2004 r. sprawy z wniosku Marcina P. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w O. o ustalenie wysokości kapitału początkowego, na skutek kasacji wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 4 czerwca 2003 r. [...]

o d d a l i ł kasację.

U z a s a d n i e n i e

Wnioskodawca Marcin P. zaskarżył decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w O. z dnia 23 kwietnia 2002 r. w przedmiocie ustalenia kapitału początkowego, zarzucając naruszenie przepisów prawa materialnego, co - w jego ocenie - wpłynęło na ustalenie kapitału początkowego w zaniżonej wysokości. Odwołujący się podał nadto w wątpliwość zgodność przepisów ustawy z dnia 17 grudnia 1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. Nr 162, poz.1118 ze zm.), regulujących sposób ustalania kapitału początkowego, z Konstytucją R P. Ubezpieczony podnosił również zarzuty natury proceduralnej twierdząc, iż organ rentowy naruszył przepisy Kodeksu postępowania administracyjnego poprzez zbyt ogólnikowe podanie podstawy prawnej decyzji, brak stosownego jej uzasadnienia w sposób dostateczny wyjaśniającego motyw jej wydania, brak wskazania podstawy prawnej oraz brak informacji o tym czy osoba, która podpisała decyzję, była należycie umocowana do dokonania tej czynności. Oceniając zarzuty wnioskodawcy dotyczące naruszenia przepisów postępowania przy wydawaniu decyzji, Sąd ustalił,

że Zakład Ubezpieczeń Społecznych w dniu 26 sierpnia 2002 r. przedłożył pełnomocnictwo Prezesa Zakładu udzielone członkowi zarządu - Wandzie P. do kierowania Zakładem Ubezpieczeń Społecznych i reprezentowania go na zewnątrz. Ta z kolei upoważniła Dyrektora Oddziału Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w O. między innymi do reprezentowania Oddziału jako terenowej jednostki organizacyjnej Zakładu Ubezpieczeń Społecznych oraz wydawania decyzji w sprawach indywidualnych wynikających z ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 137, poz. 887 ze zm.), a także do udzielania w tym zakresie dalszych pełnomocnictw pracownikom. Na podstawie tego pełnomocnictwa Dyrektor Oddziału w O. w dniu 7 czerwca 2002 r. upoważniła Agatę D. do wydawania decyzji w sprawach indywidualnych wynikających z ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, a także potwierdziła wszystkie czynności w tym przedmiocie dokonane przed udzieleniem pełnomocnictwa. Wnioskodawca w toku procesu wskazywał na brak podstawy prawnej do potwierdzenia czynności dokonanych wcześniej przez Agatę D. bez należytego umocowania. Okoliczność tę ostatecznie przyznał organ rentowy i w związku z tym - w dniu 25 października 2002 r. - wydał nową decyzję ustalającą kapitał początkowy wnioskodawcy, uchylając jednocześnie decyzję z dnia 23 kwietnia 2002 r., od której wnioskodawca także złożył odwołanie.

W ocenie Sądu, w związku z uchyleniem zaskarżonej decyzji przez organ rentowy, art. 355 § 1 k.p.c. dawał podstawę do umorzenia postępowania wywołanego wniesieniem odwołania od decyzji z dnia 23 kwietnia 2002r. Wobec zażalenia wnioskodawcy na to postanowienie Sąd Apelacyjny w Białymstoku uchylił je i sprawę przekazał Sądowi Okręgowemu-Sądowi Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Olsztynie do ponownego rozpoznania. Ponownie rozpoznając sprawę Sąd zarządził połączenie powyższej sprawy ze sprawą dotyczącą odwołania wnioskodawcy od decyzji z 25 października 2002 r. i wyrokiem z dnia 10 marca 2003 r., umorzył postępowanie w części dotyczącej odwołania od decyzji z dnia 23 kwietnia 2002 r. wobec jej uchylenia przez organ rentowy w toku postępowania i oddalił odwołanie od decyzji z dnia 25 października 2002 r. Sąd ustalił, iż odwołanie wnioskodawcy nie zasługiwało na uwzględnienie, bowiem organ rentowy ustalił kapitał początkowy zgodnie z przepisami ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS.

Stanowisko to podzielił Sąd Apelacyjny w Białymstoku i uchylił zaskarżony wyrok jedynie w części dotyczącej umorzenia postępowania, odrzucając odwołanie oraz oddalając apelację wnioskodawcy w pozostałej części (wyrok z dnia 4 czerwca 2003

r. [...]). Sąd ten podzielił stanowisko Sądu pierwszej instancji, według którego trafnie przyjęto w zaskarżonej decyzji z dnia 23 października 2002 r. wskaźnik 209 miesięcy ustalony Komunikatem Prezesa GUS z dnia 25 marca 1999 r. w sprawie tablicy średniego dalszego trwania życia kobiet i mężczyzn (M.P. Nr 12, poz. 173).

Powyższy wyrok zaskarżył kasacją wnioskodawca i zarzucając naruszenie prawa materialnego - art. 173 ust. 2 w związku z art. 26 ustawy z dnia 17 października 1998 r., oraz „obrazę przepisów postępowania cywilnego, (...) art. 199 k.p.c. oraz postępowania administracyjnego, (...) art. 39, 40 § 1, 109 § 1 k.p.a. oraz art. 133 § 1 k.p.c.”, wniósł o jego „zmianę, uchylenie decyzji z dnia 23 kwietnia 2002 r i z dnia 25 października 2002 r. oraz orzeczenie co do istoty sprawy”.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przedmiotem rozpoznania było - jak trafnie wskazał Sąd Apelacyjny - ustalenie kapitału początkowego wnioskodawcy na podstawie art. 173 i następnych ustawy o emeryturach i rentach z FUS (obecnie opublikowanej jako tekst jednolity w Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353). Powołany przepis określa, że dla ubezpieczonych urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r., którzy przed dniem wejścia w życie ustawy opłacali składki na ubezpieczenie społeczne lub za których składki opłacali płatnicy składek, ustala się kapitał początkowy (ust. 1), którego wartość ustala się na dzień wejścia w życie ustawy (ust. 3), przy czym stanowi on równowartość kwoty obliczonej według zasad określonych w art. 174 pomnożonej przez wyrażone w miesiącach średnie dalsze trwanie życia ustalone zgodnie z art. 26 ust. 3 dla osób w wieku 62 lat. Pierwszej waloryzacji kapitału początkowego dokonuje się od 1 czerwca 1999 r. poprzez pomnożenie tego kapitału przez wskaźnik wzrostu przeciętnego wynagrodzenia z pierwszego kwartału 1999 r. pomniejszonego o naliczone i potrącone składki na ubezpieczenia emerytalne, rentowe i chorobowe w stosunku do przeciętnego wynagrodzenia z drugiego kwartału 1998 r., zaś drugiej waloryzacji przeprowadzanej od 1 września 1999 r. oraz kolejnych dokonuje się na zasadach określonych w art. 25 ust. 3-6 ustawy. Kapitał początkowy można określić jako umowną kwotę stanowiącą równowartość opłaconych składek na ubezpieczenie społeczne przed 1999 r., a więc przed wprowadzeniem w życie reformy emerytalnej. W jej wyniku na indywidualnych kontach osób, które podlegały ubezpieczeniu, są gromadzone od 1 stycznia 1999 r. informacje o wysokości opłacanych składek na ubezpieczenie emerytalne. Kapitał

początkowy można więc nazwać, co warto powtórzyć za Sądem orzekającym, hipotetyczną emeryturą za okresy składkowe i nieskładkowe osób ubezpieczonych do 31 grudnia 1998 r., gdyby od 1 stycznia 1999 r. nabyły do niej uprawnienia. Kapitał ten jest obliczany dla każdego ubezpieczonego urodzonego po dniu 31 grudnia 1948 r. i przed dniem 1 stycznia 1999 r. opłacającego składkę na ubezpieczenie społeczne lub za którego składkę tę opłacał płatnik składek, stanowiąc rodzaj rozliczenia z systemem ubezpieczeń obowiązującym przed 1999 r. Kwota kapitału początkowego oraz kwota składek na ubezpieczenie społeczne wpłacona po 31 grudnia 1998 r. będą stanowiły bazę obliczenia emerytury, przysługującej w przyszłości osobom urodzonym po 31 grudnia 1948 r., spełniającym warunki do jej przyznania po 2006 r. Aby obliczyć kapitał początkowy należy obliczyć hipotetyczną emeryturę, jaką ubezpieczony otrzymałby w dniu 1 stycznia 1996 r. i pomnożyć tę kwotę przez 209 miesięcy, to jest ustaloną przez Główny Urząd Statystyczny na dzień 1 stycznia 1999 r. średnią dalszego trwania życia osób w wieku 62 lat (art. 173 ust. 2). Wartość kapitału początkowego ustala się na dzień wejścia w życie ustawy (art. 173 ust. 3). Przy ustalaniu okresów składkowych i nieskładkowych obowiązują zasady określone przy ustalaniu prawa do emerytury, co oznacza, że uwzględnieniu podlegają wyłącznie okresy (do dnia 31 grudnia 1998 r.) uznawane za składkowe i nieskładkowe w rozumieniu art. 6 i 7 ustawy o emeryturach i rentach. Analogicznie jak przy ustalaniu prawa do emerytury obowiązują ograniczenia zaliczenia wszystkich okresów nieskładkowych do wysokości 1/3 udowodnionych okresów składkowych. Okresy składkowe i nieskładkowe przyjmuje się oddzielnie z uwzględnieniem pełnych miesięcy (art. 174 ust. 1 i 2 w związku z art. 5 ust. 2 ustawy). Podstawę wymiaru kapitału początkowego oblicza się według zasad obowiązujących przy ustalaniu podstawy wymiaru emerytury lub renty (art. 174 ust. 3), czyli z 10 lat kalendarzowych wybranych z ostatniego 19-lecia to jest z lat 1980-1998 albo z dowolnie wybranych 20 lat kalendarzowych z całego okresu podlegania ubezpieczeniu (art. 174 ust. 3). Jednakże ubezpieczeni, którzy nie ukończyli 30 roku życia w dniu 31 grudnia 1998 r. mogą wnioskować o ustalenie podstawy wymiaru kapitału początkowego z okresu faktycznego podlegania ubezpieczeniu społecznemu (art. 174 ust. 3 w związku z art. 17 ust. 1) wszakże przy zachowaniu reguł wyrażonych w art. 15 ust. 4 pkt 2 ustawy.

Pozostaje poza sporem - jak trafnie wskazał Sąd Apelacyjny - iż wnioskodawca urodzony 21 października 1973 r. udowodnił 4 lata, 8 miesięcy i 15 dni okresów nieskładkowych (studia wyższe) i 1 rok, 6 miesięcy i 15 dni okresów opłacania skła-

dek. Prawidłowo zatem organ rentowy, zgodnie z wyżej wskazanymi regułami, uwzględnił jedynie 6 miesięcy okresów nieskładkowych, to jest 1/3 udowodnionych okresów składkowych. Prawidłowo również organ rentowy obliczył podstawę wymiaru kapitału początkowego z okresu faktycznego podlegania ubezpieczeniu społecznemu, czyli z lat 1997 i 1998, a sumę uzyskanych wskaźników podzielił przez 2 (art. 17 ust. 1), przy czym kwota wynagrodzenia osiągniętego z okresu od 16 czerwca 1997 r. do 31 grudnia 1997 r. została podzielona przez kwotę przeciętnego wynagrodzenia ogłoszoną za ten rok. Jest to czynność prawidłowa, zgodna z treścią art. 15 ust. 4. Zasada ta jest również stosowana przy ustaleniu podstawy emerytur i rent. Brak jest podstaw prawnych aby kwotę osiągniętego wynagrodzenia za niepełny 1997 r. odnieść proporcjonalnie do przepracowanych miesięcy.

Organ rentowy prawidłowo również przyjął wskaźnik 209 miesięcy dalszego trwania życia na podstawie art. 173 ust. 2 w związku z art. 26 ust. 3, 4 i 5.

Tablice trwania życia są podstawą do przyznania emerytur na podstawie wniosków zgłoszonych od 1 kwietnia do 31 marca następnego roku kalendarzowego. Średnie dalszego trwania życia to wielkość statystyczna, wyliczana przez Główny Urząd Statystyczny i uwzględnia maksymalny czas trwania generacji, liczbę osób dożywających określonego wieku. Średnia ta jest obliczana dla całej populacji, dla obu płci (wyrażana w miesiącach), ogłaszana jest przez Prezesa GUS w Dzienniku Urzędowym RP do 31 marca następnego roku kalendarzowego (art. 26 ust. 5), stanowiąc podstawę przyznawania emerytur na podstawie wniosków składanych od 1 kwietnia do 31 marca następnego roku. W dniu 1 stycznia 1999 r. obowiązywał komunikat Prezesa GUS z dnia 25 marca 1999 r. (M.P. Nr 12 poz. 173), przewidujący średnią dalszego trwania życia wyrażoną w miesiącach dla osób w wieku 62 lat wynoszącą 209 miesięcy. Zatem kapitał początkowy wnioskodawcy został obliczony prawidłowo.

Ogłoszony w Monitorze Polskim z dnia 5 kwietnia 2002 r. komunikat Prezesa GUS z dnia 25 marca 2002 r. w sprawie tablicy średniego dalszego trwania życia kobiet i mężczyzn (M.P. Nr 13, poz. 230), znajdował zastosowanie, stosownie do przytoczonych wyżej zasad postępowania, do wniosków, które wpłynęły od dnia 1 kwietnia 2002 r., stąd też zarzuty kasacji w tej części są oczywiście bezzasadne.

Przedstawiając powyżej zasady ustalania kapitału początkowego (podzielając w tym zakresie wywody Sądu Apelacyjnego) należy dodać, że w kasacji zarzuty merytoryczne wnioskodawcy co do wysokości ustalonego kapitału, zostały ograniczone

tylko do zakwestionowania przyjętego wskaźnika 209 w miejsce prawidłowego - w jego ocenie - 216,9. Uwzględnienie tego zarzutu powodowałoby, według obliczenia, powiększenie kapitału początkowego o kwotę przenoszącą nieznacznie 450 zł. Powyższe jednak, w ocenie Sądu Najwyższego, nie ma znaczenia dla oceny przedmiotowej dopuszczalności kasacji (art. 392¹ §1 k.p.c.). W sprawach bowiem o ustalenie kapitału początkowego, jeżeli ich zarzuty dotyczą zasad jego ustalania, kasacja jest dopuszczalna niezależnie od wartości przedmioty zaskarżenia,.

Nie są też trafne - jako bezprzedmiotowe - zarzuty wnioskodawcy co do błędnego procedowania organu rentowego w stosunku do decyzji z dnia 23 kwietnia 2002 r. Decyzja ta została przez ZUS uchylona i działanie takie było uzasadnione, a nadto uprawnione. Przepis art. 83 ust. 6 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych stanowi, że jeżeli - w związku z wniesionym przez stronę odwołaniem - organ rentowy uzna je za słuszne, bądź to zmienia poprzednią decyzję, bądź to uchyla ją w określonym w ustawie terminie. W ten drugi sposób postąpił organ rentowy, nie dochowując, co trafnie zarzucił wnioskodawca 14 dniowego terminu. Niezachowanie jednak tego terminu, mimo że naganne, nie skutkuje niemożnością weryfikacji decyzji, w każdym razie do czasu ewentualnego rozpoznania odwołania wniesionego przez stronę do sądu.

Trafnie - co prawda - zarzuciła kasacja, iż w sprawie nie zachodziły podstawy do odrzucenia odwołania od uchylonej przez organ rentowy decyzji, wobec braku podstaw prawnych (art. 199 k.p.c.) postępowanie sądowe więc wszczęte tym odwołaniem winno zostać umorzone (art. 355 §1 k.p.c.) - tak jak uczynił to Sąd pierwszej instancji - niemniej jednak Sąd Najwyższy nie uznał za celowe zmiany, w części zaskarżonego wyroku, oddalając kasację stosownie do art. 393¹² k.p.c.

=====